

I. HAÇLI SEFERİ'NİN NEDENİ HAKKINDA BİR GREK KAYNAĞI*

Peter CHARANIS
Çeviren: İlcan Bihter BARLAS**

Bahsi geçen Grek kaynağında Aleksios Komnenos ve onun I. Haçlı seferindeki rolüyle ilgili aşağıdaki bölüm bulunmaktadır:¹

Σκεψάμενος οὖν ὡς οὐχ οἷός τε ἐστὶ μόνος τὴν ὑπὲρ πάντων ἀναδέεσθαι μάχην, συμμάχους καὶ τοὺς Ἴταλοὺς δεῖν ἐγνώκε προσλαβεῖν, καὶ τοῦτο μετὰ τινος κρυφιοῦσας καὶ βαθυγνώμονος οἰκονομίας καὶ ἐπιτηδεύτητος. Εὐρῶν γὰρ πρόφασιν ὡς τοῦτο τὸ ἔθνος οὐκ ἀνεκτὸν ἤγγηται τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Περσῶν ἐπικράτησιν, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ τάρου τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦτο ὡς ἔρμαιον εὐρηκῶς, καὶ ἀποστολαῖς πρέσβεων πρὸς τε τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ὡς ἀρχιερέα προῖστάμενον, καὶ πρὸς τοὺς κατὰ τόπους ὡς ἂν οὗτοι φαῖεν ρηγάδας καὶ ἄρχοντας, ἀξίους λόγους χρησάμενος, οὐκ ὀλίγους ἴσχυσε τούτων τῆς πατρίδος ἀπαναστήσαι καὶ πρὸς τὸ ἔργον ὀλοτρόπως ὑπαγαγεῖν. Ἐφ' ᾧ καὶ πολλοὶ τούτων ἐς χιλιοστῦας καὶ μυριάδας κατ' ἀριθμὸν κορυφούμενοι, τῇ Κωνσταντινουπόλει, οὐ διὰ χρόνου πεζεύοντες, ἐπιδηδήμασι τὸν Ἴόνιον διαπεραιωθέντες μεθ' ὧν καὶ πίστει ἐνόρκους ἐκθέμενος, καὶ συμβάσεις συνθετικῶς, πρὸς ἕω χωρεῖ, καὶ δι' ὀλίγου συνάρσει θεία καὶ συμμαχία τούτων, καὶ οἰκείαις σπουδαῖς, ἴσχυσε τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρῶν ἐξωθήσαι τοὺς Πέρσας, καὶ τὰς πόλεις ἐλευθερώσαι, καὶ τὴν τῆς ἕω διακράτησιν πάλιν εἰς τὴν πρὶν εὐκλειαν ἐπαναγαγεῖν.

Τοιοῦτος ἦν ὁ βασιλεὺς οὗτος· μεγάλόβουλος καὶ μεγαλοεργός.²

“Şuna dikkat edilmeli ki, Aleksios için herşeyin ona bağlı olduğu bu savaşı tek başına göğüslemek imkânsızdı. Bu yüzden de müttefiki olarak İtalyanlarla

* Peter Charanis, “A Greek Source on the Origin of the First Crusade,” *Speculum*, vol. 24, No. 1 (Jan., 1949), ss. 93-94.

** Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bilimi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

¹ Bu metin, 5-15 Ağustos 1948 tarihleri arasında Belçika'nın Brüksel kentinde toplanan 7. Uluslararası Bizans Çalışmaları Kongresi'nde okuduğum “Bizans, Batı ve I. Haçlı Seferi'nin Nedeni” isimli tebliğimin kısaltılmış halidir. Kongreye katılımım, Amerikan Felsefe Derneği, Amerika Bilgili Topluluklar Konsili ve araştırmalarımı Avrupa kütüphanelerinde sürdürmemi sağlayan Rutgers Üniversitesi'nin tarafıma sağladığı maddî destek ile mümkün olmuştur.

anlaşması gerekmektedir. Böylece bunu başararak farklı görüşlerden, ortama göre davranmalardan ve kurnazlıklardan faydalanabilirdi. Ona göre Kurtarıcımız Hazreti İsa'nın mezarını ve Kudüs'ü hâkimiyeti altına alan Türklere karşı yola koyulan bu millet Tanrı tarafından yollanmıştı ve bunu bahanesi olarak kullandı. Eski Roma piskoposuna ve çevredeki krallarla hükümdarlara elçiler yollayarak ve de uygun bahaneler kullanarak onlara ülkelerini bırakarak bu yola baş koymalarını kendisinin onlara yardım edeceğini ve yol göstereceğini bildirdi. İşte bu nedenle binlerce hatta onbinlerce insan İyon denizini geçerek tüm hızlarıyla İstanbul'a ulaştılar, birbirlerine yeminler ettiler ve anlaşma imzaladılar, o da doğuya doğru yola koyuldu. Tanrı'nın ve mütteliklerinin yardımı ayrıca kendi çabasıyla Türkleri Bizans topraklarından çıkardı, şehirleri kurtardı, doğunun kontrolünü ve eski ihtişamını yeniden sağladı. Bu yüzden de bu İmparator: planlar yapmada da onları uygulamada da mükemmeldir."²

Bahsi geçen önemli metni içeren bu kaynak, onüçüncü yüzyılda derlenmiş ve Sathas tarafından anonim olarak *Synophis Chronike*³ başlığı altında yayımlanmıştır. Yayımlandığı tarihten beri aslında bu metnin yazarının onüçüncü yüzyılın ikinci yarısının önemli şahsiyetlerinden birisi olan Theodore Skutariotes olduğu bilinmektedir. *Synopsis Chronike* 1261'e kadar olan dünya tarihini içerir. Ana kaynakları bilinmektedir; ancak araya sıkışmış yerlerde başka hiç bir yerde bulunmayan bilgiler içermektedir. Bu özellikle erken Komnenos dönemi için geçerlidir. Anladığımız kadarı ile Skutariotes şimdi kaybolmuş olan bilgi kaynaklarına sahipti. Burada bahsi geçen metni ise bu gibi bir bilgi kaynağından çektiği açıktır.⁴ Metnin kesinliğinden şüphe etmeyi gerektirecek bir sebep yoktur.

Bu yüzden, Latin tarihçiler Ekkehard ve Bernold tarafından yazılanları –I. Aleksios'un sürekli Batı'dan yardım istediğini- şimdi bir Yunan tarihçiden öğreniyoruz. Ancak Yunan tarihçisi Latin kaynaklarına göre daha kesin bilgiler veriyor. Ekkehard ve Bernold sadece I. Aleksios'un neden yardım istediği konusunda bir genelleme yapmaktadırlar. Ekkehard yardım isteğinin sadece kiliselerin korunması için olduğunu söyleyerek konuyu baside indirger;⁵ Bernold

² C. Sathas, *Bibliotheca Graeca Medii Aevi*, VII, Paris 1894, s. 184-185.

³ Aynı yer, 3-556.

⁴ Skutariotes ve onun kaleme almış olduğu kroniğin, özellikle erken Komnenos dönemi hususundaki güvenilirliği ile ilgili olarak bkz. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*. 1. *Die Byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker* (Budapeşte 1942), 329 f.

⁵ H. Hagenmeyer, *Ekkehardi Uraugiensis Abbatis Hierosolimita* (Tübingen 1877), 81-83.

ise imparatorluk kilisesi için olduğunu söyler.⁶ Yunan tarihçi daha kesindir. Aleksios'un gerçek ve görünen tavırlarını daha iyi irdelemektedir. Asıl amacı Türkleri Anadolu'dan sürmektir; ancak gösterdiği amacı Kudüs'ü inançsızların elinden kurtarmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için Aleksios, Kutsal Toprakların Türklerin eline geçmiş olmasının katlanılmaz bir duygu olduğunun üzerine oynamıştır. Bu duygunun ne olduğunu İstanbul'dan geçen çeşitli hacılardan biliyordu,⁷ aynı zamanda bunu 1083'te İstanbul'da bulunan Kudüs patriki Euphymius'tan da öğrenmiş olabilirdi.⁸ Anna Komnena'dan öğrendiğimiz kadarıyla Kutsal Toprakları görme ve Lord'un mezarını ziyaret etme isteğinin Haçlıların rütbe ve taburları arasında giderek güçlendiği İstanbul'da gayet iyi biliniyordu.⁹ Aleksios bu yüzden Türklere karşı yürüteceği saldırı için gerekli olan en önemli kozunu kullanıyordu; Kutsal Toprakları kurtarmanın gerekliliği. Bu yüzden II. Urbanus ile birlikte I. Haçlı Seferinin azmettiricisi olarak gösterilebilir. İki adamın farklı sebepleri vardı. Aleksios'un sebebi biliniyordu; II. Urbanus'un sebebini anlamak ise daha güçlü, ancak kiliselerin birleşmesi isteği sebepleri arasında daha çok öne çıkıyordu.¹⁰ Bunu başarmak resmi olarak göreve getirilmediği bir dönemde prestijini ciddi anlamda arttırabilirdi.

⁶ Bernold, *Chronicon*, MGH SS, v, 462.

⁷ Örneğin, Aleksios'un, hac için gittiği Kudüs'ten geri dönüşü esnasında İstanbul'dan geçen Flandersli I. Robert ile bir konuşma yaptığını biliyoruz. Bkz. C. Verlinden, *Robert Ier le Frison, comte de Flandre* (Paris 1935), 158.

⁸ Bunu, Bezobrazov tarafından *Journal of the Ministry of Public Instruction* (Rusça), CCLIV (1887), 77'de yayınlanan bir belgeden öğreniyoruz. Söz konusu belgede, Patrik Euphymius'un, Aleksios tarafından, müzakere etmek üzere, daha sonra İmparatorluk topraklarına saldıracak olan Bohemond'a gönderildiği ortaya konulmaktadır. Bu göreve neden Kudüs Patriği'nin getirildiği ile ilgili olarak L. Bréhier'in ilginç beyanlarına bakınız: *L'Eglise et L'orient au moyen-âge. Les croisades* (Paris 1928), 53.

⁹ *The Alexiad*, II, (Bonn 1878), 32.

¹⁰ Bu konu ile ilgili olarak A. C. Krey'in ilginç makalesine bkz. "Urban Crusade – Success or Failure," *American Historical Review*, LIII (1948), 235-250. Krş. *American Historical Riview*, LIII, 941-944.